

CECHOVNÍ POKLAD PRAŽSKÝCH ZLATNÍKŮ A KULT SV. ELIGIA

ve sbírkách Národního muzea

Lucie Kodišová (ed.)

NÁRODNÍ
MUZEUM

**CECHOVNÍ POKLAD
PRAŽSKÝCH ZLATNÍKŮ
A KULT SV. ELIGIA**

ve sbírkách Národního muzea

Lucie Kodišová (ed.)

Národní muzeum
Praha
2023

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DRKVO 2019-2023/15.II.e).

Poděkování za spolupráci patří: prof. Ing. Tomáši Trojkovi, Ph.D., z Fakulty jaderné a fyzikálně inženýrské Českého vysokého učení technického v Praze a Mgr. Jaroslavu Kuntošovi z Židovského muzea v Praze.

V roce 2023 vydalo Národní muzeum, Václavské náměstí 1700/68, Praha 1 – Nové Město.

Recenzovali:

ThDr. JUDr. Květoslav Tomáš Krejčí, Ph.D. et Ph.D., DPhil (Oxon)

PhDr. Petja Matějovič, Ph.D.

Jazyková redakce:

Hana Janišová

Grafická příprava a sazba:

AGAMA® poly-grafický ateliér, s. r. o.

Autoři textů:

RH – Radek Hanus

PH – Pavel Hladký

LK – Lucie Kodišová

JK – Jana Kunešová

VM – Vanda Marešová

PM – Pavla Mikešová

ZM – Zdeněk Mužík

JS – Jiří Smrž

DS – Dana Stehlíková

JVá – Jiří Vácha

JVl – Jiří Vlasák

© Národní muzeum, 2023

Texts © Radek Hanus, Pavel Hladký, Lucie Kodišová, Jana Kunešová, Vanda Marešová, Pavla Mikešová, Zdeněk Mužík, Jiří Smrž, Dana Stehlíková, Jiří Vácha, Jiří Vlasák, 2023

Photos © Martin Frouz, Martin Mádl, Pavel Hladký, Radek Hanus, Tomáš Trojek, Aleš Hladký, Jan Krejčí; Národní muzeum: Olga Tlapáková, Alžběta Kumstátová, Andrea Rývová, Jan Rendek, 2023

ISBN 978-80-7036-804-6 (pdf)

www.nm.cz

Obsah

Úvod	5
Vztah pražských zlatnických organizací ke sv. Eligiovi	7
Historie pokladu a pražští cechovní zlatníci jako tvůrci svých klenotů	33
Dvojice pokrývek hlavy sv. Eligia v cechovním pokladu pražských zlatníků	54
Gemologické analýzy	66
Gemologická a analýza a restaurování relikviáře na mitru sv. Eligia	66
Identifikace drahokamů relikviářového oltářního kříže z pokladu sv. Eligia	90
Identifikace drahokamové výzdoby kalichu sv. Eligia	106
KATALOG	
1. Mitra sv. Eligia a relikviář ve tvaru mitry	117
2. Kalich sv. Eligia	121
3. Paténa ke kalichu sv. Eligia	126
4. Náprsní relikviář na mitru sv. Eligia	128
5. Náprsní relikviář s váčkem sv. Eligia	130
6. Deskový relikviář	132
7. Manipul sv. Eligia	135
8. Ostatkový kříž cechu zlatníků	137
9. Madona pražských zlatníků	142
10. Korouhev a žerd' pražského zlatnického cechu	145
11. Šerpa pro praporečníka	149
12. Korouhev a žerd' pražského židovského zlatnického cechu	150
13. Šerpa pro praporečníka	154
14. Pohřební štíty	155
15. Čapka sv. Eligia	156
16. Pohár cechu malostranských zlatníků	157
17. Sv. Eligius	160
18. Poklad pražských zlatníků / Poklad sv. Eligia	162
Soubor tiskařských matric k ilustracím spisu o životě a skutcích sv. Eligia a jeho druhů	164
19. Poklad pražských zlatníků (frontispis)	167
20. Sv. Eligius se učí zlatnickému umění	169
21. Sv. Eligius zdobí dvě sedla pro franského krále Chlotara	171
22. Sv. Eligius osvobozuje mnoho otroků a léčí nemoci	173

23. Sv. Eligius stvrzuje mír mezi francouzským králem Dagobertem a bretaňským vévodou Judicaelem	175
24. Sv. Eligius hledá mrtvé v polích a pohřbívá je, křísí oběšeného	177
25. Sv. Eligius zázračně osvobozuje tři muže odsouzené na smrt	179
26. Zářící kříž se zjevuje umírajícímu sv. Eligiovi	181
27. Sv. Eligius vyučuje sv. Tilonu zlatnickému umění	183
28. Anděl nařizuje opatu sv. Tilonovi jít do jiného kláštera	185
29. Sv. Anastáz ještě jako pohan tovaryšem u katolického zlatníka	187
30. Sv. Anastáz je s mnoha dalšími křesťany umučen	189
31. Sv. Andronik, mistr zlatnického umění	191
32. Sv. Athanasia, manželka Andronikova, přihlíží, jak jsou její děti vzaty do nebe	193
33. Sv. Facio při zlatnické práci	195
34. Sv. Facio, pro nactiutrhaní uvězněný, koná v žaláři zázraky	197
35. Sv. Eligius, patron zlatníků	199
36. Muzejní rukopis Vita et Officium sancti Eligii	201
Summary	203
Zusammenfassung	204

Úvod

Slovo poklad je často nadužívané a stalo se zvykem jím označovat jakoukoli věc, jejíž význam bychom vyzdvihnout a kterou se chystáme zviditelnit.¹ Při úvahách nad názvem této monografie jsem tedy zvažovala, zda se bez tohoto slova raději neobejít. Nakonec v názvu zůstalo, protože se jedná o nejpravdivější pojmenování. Soubor předmětů pražského zlatnického cechu je skutečným pokladem založeným ve středověku a doplňovaným až do devatenáctého století. Jako u všech středověkých pokladů tvoří jeho jádro především relikvie v drahocenných schránkách a liturgické nádoby, ale tady jeho podobnost s poklady panovnických dvorů, klášterů a chrámů končí. Jako poklad náležející profesnímu sdružení obsahuje totiž nadto cechovní insignie, jeho součástí byla korouhev, pohřební štíty i cechovní pokladna. A v tom právě tkví jeho výjimečnost, protože je jedním z mála dochovaných cechovních pokladů. Monografie se podrobně věnuje dochovaným uměleckořemeslným dílům uloženým v Národním muzeu, která zkoumá po uměleckohistorické i materiálové stránce. Zároveň staví do světla pramenů místo pokladu v životě zlatnického cechu.

Monografii otevírá studie Jiřího Smrže a Jiřího Vlasáka, která popisuje dějiny kultu sv. Eligia budovaného pražskými zlatníky a přináší řadu nových poznatků, čerpaných především z Archivu hlavního města Prahy, kde oba autoři působí. Následuje studie historičky umění Dany Stehlíkové, která se tématem intenzivně zabývala a vydala k němu řadu textů, z nichž k nejpodrobnějším patří studie *Nejstarší památky svatého Eligia v pokladu cechu pražských zlatníků* z roku 2016.² Kromě přehledu historie pokladu se zde zabývá především konkrétními zlatníky a kontextem, v němž díla pro cechovní poklad vznikala. Bližší pohled na dvě pokrývky hlavy připisované sv. Eligiovi a považované za stěžejní relikvie pokladu přináší studie odborníka na historii textilu Jiřího Váchy, na jejímž vzniku jsem se spolupodílela. Studie gemologů Radka Hanuse a Pavla Hladkého se zabývá drahými kameny na vybraných dílech pokladu. Postupně byly určeny všechny přístupné drahokamy osazené na zlatnických pracích v pokladu. V závěru jsou stručně zmíněny inventáře pokladu jako základní pramen poznávání jeho obsahu a dílčích proměn jednotlivých předmětů. Publikaci doplňuje katalog s 36 hesly věnovanými předmětům uloženým ve sbírkách Národního muzea. U řady předmětů byla v rámci příprav monografie provedena nová měření, přičemž u všech zlatnických prací bylo ověřeno složení kovu. Obrazy byly nově zrentgenovány a bylo zkoumáno složení použitých barev. Výše zmíněná měření probíhala pod vedením profesora Tomáše Trojka z Fakulty jaderné a fyzikálně inženýrské Českého vysokého učení v Praze. Autory katalogových hesel jsou kurátoři Národního muzea.

Věřím, že se předložené monografii podaří prohloubit dosavadní znalosti o cechovním pokladu pražských zlatníků a zároveň jej zpřístupnit veřejnosti v době, kdy je uzavřen v depozitáři a čeká na své vystavení ve stálé expozici Národního muzea.

LK

---

¹ Publikace vznikla v rámci Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace – DRKVO 15.II.e.

² Dana STEHLÍKOVÁ, *Nejstarší památky svatého Eligia v pokladu cechu pražských zlatníků*. In: Hana PÁTKOVÁ, ed., *Z Noyonu do Prahy: kult svatého Eligia ve středověkých Čechách = De Noyon à Prague : le culte de Saint Éloi en Bohême médiévale*. Praha: Scriptorium, 2006, s. 157–159. ISBN 80-86197-78-6.

Vztah pražských zlatnických organizací ke sv. Eligiovi

Kult sv. Eligia – zlatý poklad s jeho relikviemi a zejména pak vztah pražských zlatníků k tomuto světcovi – je do značné míry unikát, který nemá v českých poměrech obdoby. Obecně totiž platí, že o kultovní činnosti středověkých a raně novověkých cechů toho navzdory dosavadním výzkumům i nadále nevíme mnoho, a pokud ano, jedná se o pouhé střípky.³ V přímém kontrastu k právě řečenému stojí pražské zlatnické cechy a jejich vztah ke sv. Eligiovi. Nejenže se tu sv. Eligius již od sklonku 14. století jasně profiluje jako patron zlatnického řemesla, nejpozději od 15. století máme doklady o slavení jeho svátku cechovními mistry a přibližně ze stejného období pochází i první přímé zmínky o místu, které navzdory všem událostem a změnám zůstalo pro pražské zlatníky kultovním na více než čtyři staletí.

Ačkoli toho o vztahu mezi pražskými zlatníky a sv. Eligiem bylo napsáno zdánlivě už mnoho,⁴ lze nyní tento příběh odvyprávět znovu a poněkud z jiné perspektivy. Stranou pozornosti dosavadních badatelů totiž dlouho zůstávaly pozůstatky archivů zlatnických organizací, konkrétně se jedná o dochované torzo archivu staroměstského a po roce 1776 celopražského cechu zlatníků a dále o archiv pražského grémia zlatníků, stříbrníků a klenotníků.⁵ To je do určité míry pochopitelné, neboť oba fondy byly zpracovány až poměrně nedávno mezi lety 2015–2018.⁶ Některé z těchto nově zpřístupněných pramenů představila ve své studii autorka inventáře fondu cechu zlatníků Zlatuše Brátková-Prokšová.⁷

V důsledku zpřístupnění obou souborů se nyní můžeme na tradici spojenou se sv. Eligiem podívat přímo prostřednictvím těch, kteří o ni v průběhu středověku a raného novověku pečovali. A co je ještě důležitější, tyto prameny nám umožňují rekonstruovat její vývoj a postupné proměny v její celistvosti, tedy od 14. století až do první poloviny 20. století.

I.

Cech zlatníků patří mezi nejstarší profesní sdružení na Starém Městě pražském, jehož kořeny sahají až k přelomu 13. a 14. století.⁸ Již v nejstarších dochovaných artikulech tohoto sdružení, které

---

³ Pro období středověku tuto problematiku zpracovala Hana Pátková. Hana PÁTKOVÁ, *Bratrstvie ke cti Božie. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*. Praha: KLP-Koniasch Latin Press, 2000. 213 s. Clavis monumentorum litterarum (Regnum Bohemiae). Monographia; nr. 1. ISBN 80-85917-66-1.

⁴ Vedle statí menšího rozsahu, které budou citovány dále, byl kultu sv. Eligia a jeho vztahu k pražským zlatnickým cechům věnován i specializovaný sborník. Hana PÁTKOVÁ, ed. *Z Noyonu do Prahy. Kult svatého Eligia ve středověkých Čechách*. Praha: Scriptorium, 2006. 300 s. ISBN 80-86197-78-6.

⁵ Některé části dochovaných písemností využila ve své stati z roku 2006 již Dana Stehlíková, systematické bádání v pozůstatcích cechovního a gremiálního archivu však doposud neproběhlo. Dana STEHLÍKOVÁ, *Nejstarší památky svatého Eligia v pokladu cechu pražských zlatníků*. In: Hana PÁTKOVÁ, ed. *Z Noyonu do Prahy. Kult svatého Eligia ve středověkých Čechách*. Praha: Scriptorium, 2006, s. 157–213. ISBN 80-86197-78-6.

⁶ Klára BENÁTSKÁ, *Společenstvo zlatníků, stříbrníků a klenotníků pro zemi Českou v Praze (1843) 1859–1950*. Inventář archivního fondu, Praha, 2015; Zlata BRÁTKOVÁ, *Cech zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie Praha 1415–1859 (1881)*. Inventář archivního fondu, Praha, 2018.

⁷ Zlata BRÁTKOVÁ, *Cech pražských zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie ve fondu Archivu hlavního města Prahy. Pražský sborník historický*. Praha: Pražská informační služba, 2018, roč. 46, s. 363–379. ISSN 0555-0238.

⁸ Jiří SMRŽ, *Cechy v pražských městech od prvních zpráv až do jejich zrušení v roce 1860*. Praha: Archiv hlavního města Prahy, [2019]. 463 stran. Documenta Pragensia. Monographia; volumen 37. ISBN 978-80-86852-81-2.

pochází z let 1324–1368, se mluví o zádušních mších za zemřelé mistry.⁹ Lze tedy usuzovat, že už od svého počátku měl staroměstský zlatnický cech stálé místo, kde se jeho členové scházeli několikrát ročně k bohoslužbám. S ohledem na torzovitě dochovanou pramennou základnu z tohoto období však nelze s jistotou určit, o který staroměstský kostel se jednalo, nicméně v úvahu připadá některý z chrámů v blízkosti Karlovy ulice, jež se nejpozději ve druhé polovině 14. století nazývala také Zlatnickou ulicí (*platea aurifabrorum*).¹⁰ Na rozdíl od jiných profesí (např. malířů) neměli zpočátku pražští zlatníci jasně vyhraněného patrona, jehož svátek by slavili.¹¹

Tato prvotní kultovní činnost pražských zlatníků však doznala pronikavých změn již v poslední čtvrtině 14. století. Podle tradice totiž roku 1378 císař Karel IV. daroval pražským zlatníkům (resp. staroměstskému cechu) cennou relikvii. Tou byla mitra sv. Eligia, rádce franských králů a biskupa z Noyonu, jenž žil na přelomu 6. a 7. století a svou původní profesí byl zlatník. Spolu s relikvií měli zlatničtí mistři od císaře dostat i nově postavený kostel určený k uctívání památky sv. Eligia a dále majetky, z nichž měli provoz chrámu financovat, konkrétně ves Zlatníky, tři domy v těsném sousedství kostela a tři svobodníky.¹² Tato verze příběhu je sice velice poutavá, neobstojí však při důsledné historické kritice.¹³ Jak si následně ukážeme, kostel sv. Eligia skutečně existoval, nevznikl však na popud Karla IV. a zprvu ani nebyl místem kultu tohoto světce. Jádrem tradice o získání mitry sv. Eligia je však s největší pravděpodobností pravdivé. Karel IV. tento ostatek skutečně do Čech přivezl z Noyonu, a to ze své poslední cesty do Francie, která proběhla na přelomu let 1377 a 1378.¹⁴

Kdy v průběhu posledního roku Karlova života došlo k předání mitry zlatníkům, přesně nevíme, nicméně tradičně se uvádí datum 25. června. Toho dne si měl císař pozvat představené staroměstského cechu na Pražský hrad, kde jim slavnostně relikvii předal.¹⁵ Datum 25. června nebylo vybráno náhodně. Dnem sv. Eligia je sice 1. prosinec, tedy den, kdy světec zemřel, od 9. století se však

---

⁹ Ferdinand MENČÍK, ed., *Pořádek bratrstva zlatnického v Praze a jeho stanovy z r. 1324*. V Praze: Nákladem Královské české společnosti nauk, 1891. s. 257–279.

¹⁰ Nejstarší doklad tohoto označení pochází z roku 1364. Barbora LAŠŤOVKOVÁ – Marek LAŠŤOVKA – Kateřina JÍŠOVÁ – Josef TŘIKAČ – Václav LEDVINKA, *Pražský uličník: encyklopedie názvů pražských veřejných prostranství*. Druhé, upravené a rozšířené vydání. Praha: Academia, 2022, s. 250. ISBN 978-80-200-3267-6.

¹¹ V artikulech zlatnické organizace z let 1324–1368 se hovoří o bratrstvu, které bylo založeno ke cti a chvále Boží a matky Páně a všech svatých. F. MENČÍK, ed., *Pořádek bratrstva zlatnického*, s. 259.

¹² Tuto informaci jako první uvedl ve svém díle Jan František Beckovský, od něhož to převzal Jan Florián Hammerschmidt. Jan František BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých*. Praha, 1700, s. 598; Jan Florián HAMMERSCHMIDT, *Prodromus gloriae Pragenae*. Praha, 1723, s. 88.

¹³ Tak například ves Zlatníky, která se nachází severně od Jilového u Prahy, byla od roku 1356 majetkem pražské kapituly a od konce 14. století probošta u sv. Jiljí. Vztah k pražskému souměstí tedy ves v té době měla, nicméně je vyloučené, že by ji císař daroval pražskému zlatnickému cechu. August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*. Vyd. 2., v Argu 1. Praha: Argo, 1998, s. 1019. ISBN 80-7203-099-X.

¹⁴ Více o této cestě ve vztahu k získání relikvie viz Hana PÁTKOVÁ, *Kult svatého Eligia ve středověkých Čechách*. In: Hana PÁTKOVÁ, ed., *Z Noyonu do Prahy. Kult svatého Eligia ve středověkých Čechách*. Praha: Scriptorium, s. 7–19 (zde s. 9–13).

¹⁵ Zcela jinou dataci uvádí zápis ze sklonku 15. století, který tuto událost datuje už do roku 1355. Tento pamětní zápis nalezneme v rukopise s legendou a oficiem sv. Eligia uloženém v Křivoklátské knihovně. Křivoklátská knihovna, sign. Ia26; Hana PÁTKOVÁ, *Rukopisy*. In: Hana PÁTKOVÁ, ed., *Z Noyonu do Prahy. Kult svatého Eligia ve středověkých Čechách*. Praha: Scriptorium, s. 20–32 (zde s. 29–30). Odlišnou dataci darování mitry uvádí i Václav Hájek z Libočan ve své kronice, kde je popsáno k roku 1375. Václav HÁJEK Z LIBOČAN, *Kronika česká*, Praha, 1541, s. 349.

v souvislosti se sv. Eligiem uvádí ještě jiné datum, a sice právě 25. červen jako datum přenesení jeho ostatků.¹⁶ Není proto náhodou, že tento den byl vybrán roku 1215 k přenesení rámě sv. Eligia z Noyonu do pařížské katedrály Notre-Dame či druhého světce rámě z Noyonu do kostela sv. Eligia v Římě.¹⁷ V této souvislosti je vysoce pravděpodobné, že by jej vybral i Karel IV. pro darování mitry.¹⁸ Jisté je, že k tomu 25. června dojít mohlo, neboť od května až do července císař pobýval v Praze.¹⁹ Nejpozději od poslední čtvrtiny 14. století tak uctívali staroměstští (a v podstatě všichni pražští) zlatníci sv. Eligia jako patrona svého řemesla. Vedle dochovaného relikviáře, který zlatníci nechali krátce po obdržení mitry vyrobit, o tom svědčí i existence čtyř rukopisů z přelomu 14. a 15. století se životem a oficiem sv. Eligia, z nichž minimálně jeden (a dost možná i všechny čtyři) prokazatelně náležel pražským zlatníkům. Ten se ostatně dodnes dochoval v cechovním fondu.²⁰

Nyní se vraťme k otázce, kde se nacházel již zmíněný kostel sv. Eligia, který podle mladší tradice daroval pražským mistrům Karel IV. spolu s relikvií. Tato stavba skutečně na Starém Městě pražském stála a nacházela se na jižní straně Platněřské ulice, konkrétně v úseku mezi dnešní ulicí Křižovnickou a Mariánským náměstím. Nicméně je velmi nepravděpodobné, že by tuto stavbu Karel IV. zlatníkům věnoval, či dokonce ji nechal pro zlatníky postavit. Jak si povšiml již Josef Teige při práci na svých Základech starého místopisu pražského, v místech pozdějšího kostela sv. Eligia stála v roce 1378 jiná sakrální stavba, a sice kostel sv. Martina Menšího. A je to právě tento chrám, který nejpozději kolem poloviny 15. století získal nové zasvěcení – kostel sv. Eligia.²¹ Navzdory několika zprávám, v nichž vystupují staroměstští zlatníci v souvislosti s kostelem sv. Martina Menšího či s jeho bezprostředním okolím, nelze pro předhusitské období prokázat, že by se v něm odehrávaly pravidelně slavnosti cechu či zlatníky s kostelem pojily jakékoli majetkové vazby.²²

---

¹⁶ H. PÁTKOVÁ, *Kult svatého Eligia ve středověkých Čechách*, s. 8 (pozn. 7).

¹⁷ Jean-Thomas HERISSANT, *Les Vies des Saints, composées sur ce qui nous est resté de plus... 8*. Paříž, 1739, s. 295; Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), Cech zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie Praha, inv. č. 11, životopisy pěti svatých „Kurze Lebens Verfassung deren...“, 1752, s. 57.

¹⁸ Toto datum přejímají i nejnovější výzkumy. Martin BAUCH, *Divina favente clemencia: Auserwählung, Frömmigkeit und Heilsvermittlung in der Herrschaftspraxis Kaiser Karls IV.* Köln: Böhlau Verlag, 2015, s. 618. *Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters: Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta imperii*; 36. ISBN 978-3-412-22374-8.

¹⁹ František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378): (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika)*. Díl 2, (1364–1378). 1. vydání. Praha: Karolinum, 1993, s. 227. ISBN 80-7066-760-5.

²⁰ AHMP, Cech zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie Praha, inv. č. 10, rukopis legendy o životě sv. eligia a officium, 1415.

²¹ Josef TEIGE, *Základy starého místopisu Pražského: (1437–1620)*. Oddíl I, *Staré město pražské*. Díl II, (Ochoz XIIa–XXX). V Praze: Obec královského hlavního města Prahy, 1915, s. 385–388.

²² V dochovaných knihách vedených při pražském arcibiskupství, zejména se jedná o knihy konfirmační a erekční, není patrný žádný vztah staroměstského cechu k tomuto kostelu. V letech 1376 a 1379 držel právo prezentace jistý Mistr Vojtěch (magister Adalbertus), scholastik svatovítské kapituly. Josef EMLER, ed., *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiaconum. Liber tertius et quartus ab anno 1373 usque ad annum 1390*. Praha, 1879, s. 59, 93, 101 a 116. Pouze ve vizitačním protokolu z roku 1380 vystupuje jako svědek jistý Petr zlatník (Petrus aurifaber), který byl farníkem. PAVEL Z JANOVIC A VIMPERKA – Ivan HLAVÁČEK (ed.) – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, ed., *Visitační protokol pražského arcijáhenství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379–1382 = Protocollum visitationis archidiaconatus Pragensis annis 1379–1382 per Paulum de Janowicz archidiaconum Pragensem factae*. 1. vyd. Praha: Academia, 1973, s. 81. Dana Stehlíková rovněž poukázala na skutečnost, že na počátku 15. století vlastnilo několik zlatníků domy v těsném sousedství kostela. Dana STEHLÍKOVÁ, *Zemský cech a poklad sv. Eligia pražských zlatníků*. In: Pavla STÖHROVÁ, et al. *Zlaté řemeslo: odborný katalog ke stejnojmenné výstavě konané od 24. 5. do 18. 9. 2022 v Technickém muzeu v Brně*. Brno: Technické muzeum v Brně, [2022], s. 118. ISBN 978-80-7685-013-2.

V této souvislosti připomeňme ještě jednu hypotézu, kterou nastínil Martin Musílek. Ten předpokládal, že po roce 1378 došlo v kostele sv. Martina Menšího k vytvoření kaple sv. Eligia. Poté, co kolem poloviny 14. století vzrostl v okolí kostela vliv zlatníků, bylo zasvěcení kaple rozšířeno na celý kostel.²³ Pro tuto tezi však nenacházíme žádný podpůrný pramen a s ohledem na stavební dispozice kostela (malá jednodlná stavba bez vnitřního členění) je existence kaple vyloučená. Pravděpodobnější by byl oltář zasvěcený sv. Eligiovi, i o něm však prameny v souvislosti s kostelem sv. Martina Menšího mlčí.

Kde jinde na Starém Městě pražském však mohl být slaven kult sv. Eligia v prvních přibližně sedmdesáti letech jeho existence? Řešení této otázky nabídla Hana Pátková, která objevila, že nejpozději v roce 1390 stál oltář zasvěcený sv. Eligiovi v kostele sv. Martina ve zdi.²⁴ Přestože se jí nepodařilo v pramenech nalézt vazby zlatníků na tento chrám, je toto místo prokazatelně spojené s nejstarším kultem sv. Eligia v pražských městech. Na druhou stranu je důležité upozornit na to, že sv. Eligius nebyl pouze patronem zlatníků, v pražském souměstí máme doklady o uctívání sv. Eligia coby patrona i staroměstským cechem kovářů.²⁵

Kdy přesně se dostal kostel sv. Martina Menšího do majetku staroměstského zlatnického cechu, zůstane patrně nezodpovězeno. Poslední zprávou v úřední knize církevní provenience, v níž vystupuje kostel pod svým starým zasvěcením, je zápis z roku 1423.²⁶ Naproti tomu nejstarší zprávou o kostele sv. Eligia (*ecclesia s. Eulogii*) je trhový zápis v městské knize z roku 1448.²⁷ K převzetí původního farního kostela zlatnickým cechem, a tedy i ke změně jeho zasvěcení, tedy došlo patrně záhy po skončení husitských válek, snad mezi lety 1435–1445. Toto vymezené období ostatně dobře koresponduje s dalšími poznatky, které o něm máme. Předně je to majetkový vývoj oblasti, kde se kostel nacházel. Celý tento blok vymezený dnešním areálem Klementina totiž patřil v předhusitském období dominikánskému klášteru sv. Klimenta, který byl krátce po vypuknutí husitské revoluce, hned v srpnu roku 1420, vypálen. V poválečných letech tak přeživší představitelé kláštera rozprodávali části klášterního městiště. Další skutečností dotvářející náš příběh je krize, do níž se zlatnický cech dostal ve dvacátých letech 15. století. Husitský odklon od světského luxusu, nedostatek drahých kovů i značná redukce církevních institucí, které vždy tvořily významnou část objednavatelů zlatnické produkce, způsobily, že staroměstský cech v prvních letech husitské revoluce dočasně zanikl.²⁸ K jeho obnově došlo patrně až ve druhé polovině dvacátých let 15. století, nicméně jeho členové se ještě celé nadcházející desetiletí potýkali s existenčními problémy, které

---

²³ Martin MUSÍLEK, *Patroni, klienti, příbuzní: sociální svět Starého Města pražského ve 14. století*. Vydání první. Praha: Václav Žák – Casablanca, 2015. ISBN 978-80-87292-29-7.

²⁴ H. PÁTKOVÁ, *Kult svatého Eligia ve středověkých Čechách*, s. 13; František A. TINGL, ed., *Libri quinti confirmationum ad beneficia ecclesiastica per archidioecesin pragenam nunc prima vice in vulgus prolati: annus 1390*. Praga: Typis nationalis typographiae I. L. Kober, 1865, s. 199–200.

²⁵ Jeho vyobrazení nacházíme jak na pokladnici staroměstského cechu z roku 1676, tak i na korouhvi celopražského cechu z roku 1791. Muzeum hlavního města Prahy (dále MMP), inv. č. HD 000 624, HD 000 625.

²⁶ Josef EMLER, ed., *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim. Liber octavus, nonus et decimus ab anno 1421 usque ad annum 1436*. Praha, 1889, s. 56. Až do konce 15. století se sice setkáváme se starým zasvěcením kostela sv. Martina Menšího při udávání polohy staroměstských domů, lze to však považovat za projevy určité setrvačnosti předchozí tradice. J. TEIGE, *Základy starého místopisu Pražského*, s. 429–430.

²⁷ Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), Sběrka úředních knih a rukopisů, sign. 90, kniha trhová Starého Města pražského, 1437–1456, fol. 158r.

²⁸ Krizi i úpadek zlatnického řemesla popsala podrobně ve své studii Dana Stehlíková. Dana STEHLÍKOVÁ, *Pražští zlatníci v letech 1400 až 1471*, In: Oldřich PODZEMSKÝ, ed. *Staletá Praha. XIV, Praha husitská*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1984, s. 171–187 (zde 175).

souvisely zejména s nedostatkem zakázek. Situace se začala postupně zlepšovat od poloviny či spíše konce třicátých let 15. století, přičemž v této době již byla většina pražských zlatníků utrakvistického vyznání.²⁹ A právě do tohoto období lze podle mě i zařadit určitou obnovu eligiovského kultu. Jan František Beckovský ostatně cituje ve svém díle nedochovaný pramen, který měl najít v písemnostech zlatnického cechu („*jakož nacházím v rejstrách zlatnických*“), a sice účet za slavnost sv. Eligia z roku 1438.³⁰

Spolu s kostelem získali zlatníci i malý domek v jeho těsném sousedství.³¹ Zde opět nacházíme odkaz na údajnou Karlovu donaci, podle které měli zlatníci původně dostat domy tři, z nichž během husitských bouří dva ztratili.³² Podle plánu rektora klementinské koleje P. Jana Millera z roku 1710, na němž se pokusil zrekonstruovat zástavbu klementinského bloku v polovině 16. století, se tento domek (*domuncula templi S. Eligii*) nacházel při jižní straně kostela.³³ V pramenech ze 16. století je označován jako „*dům zlatnický záduší sv. Elogii*“. K tomuto domku se dochoval unikátní pramen, kterým jsou přehledy výdajů na jeho opravu z let 1540–1544.³⁴ Tyto účty vedl hospodář, který v domku bydlel a odváděl z něho cechu pravidelný plat.³⁵

Ačkoli byl kostel sv. Eligia už v raném novověku označován samotnými zlatníky již jen jako kaple (kostel během husitských válek ztratil farní práva) a toto označení převzala později i odborná literatura, přidržím se ve svém výkladu označení kostel, abych oddělil dvě vývojové fáze tohoto místa. První z nich je samostatně stojící sakrální budova, pro niž budu i nadále užívat původní označení kostel, a druhou je část areálu Klementina, která vznikla na místě někdejšího kostela a jednalo se o kapli.

O podobě kostela sv. Eligia si můžeme udělat poměrně dobrou představu, neboť byl zachycen na několika vedutách a plánech ze 17. století. Nejstarší vyobrazení nalezneme na prospektu Prahy z roku 1606, jehož autorem je Philip van den Bossche (tzv. Sadelerův prospekt).³⁶ Na tomto grafickém listu nacházíme mezi Staroměstskou mosteckou věží a Staroměstskou vodárenskou věží malý kostelík s číslem legendy 43. Podle tohoto vyobrazení byla na západní straně kostela čtvercová věž zakončená jehlancovou střechou, chrámová loď pak byla jednodlná na obdélníkovém půdorysu. Takřka totožnou stavbu nacházíme i na schematickém plánu Starého a Židovského Města Pražského z období mezi lety 1638–1649³⁷ a na prospektu Prahy Václava Hollara, který

---

²⁹ Tamtéž, s. 176–178.

³⁰ J. F. BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých*, s. 598.

³¹ Podle Martina Musílka se jednalo o někdejší faru kostela sv. Martin Menšího. M. MUSÍLEK, *Patroni, klienti, příbuzní*, s. 217. Původní farnost zanikla po roce 1420, kdy došlo k jejímu připojení k farnosti Panny Marie Na Louži. Robert GÁJA, *Vývoj farní sítě v kontextu dějin osídlení*. Praha, 2016, s. 170. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

³² *Tamtéž*.

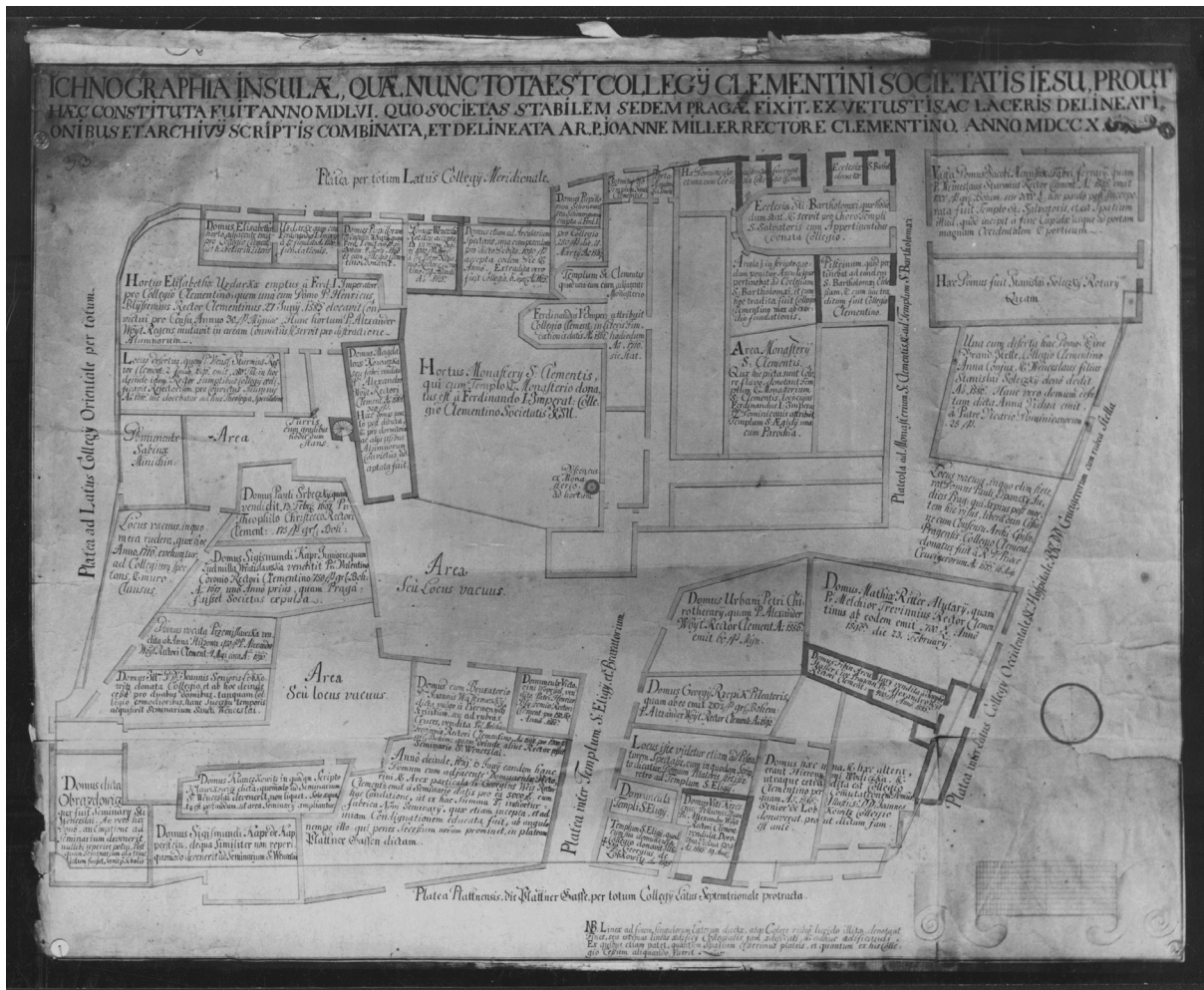
³³ Reprodukce nedochovaného plánu se nachází ve sbírce fotografií městského archivu. AHMP, Sběrka fotografií, sign. A 481.

³⁴ AHMP, Cech zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie Praha, inv. č. 155, výdaje za opravy a úpravu domu zlatnického záduší sv. Eligia za 3 roky, 1540–1544.

³⁵ *Tamtéž*, inv. č. 156, vyúčtování příjmů a výdajů staroměstského cechu zlatníků, 1549–1553.

³⁶ AHMP, Sběrka grafiky, sign. G 16.

³⁷ Plán se dochoval ve dvou exemplářích. Jeden z nich, který je v současné době ztracený, editoval Karel Kuchař. Druhý se nachází ve fondu premonstrátského řádu (Strahovský klášter). Karel KUCHAR, ed., *Plán Starého a Židovského Města Pražského* [kartografický dokument]. Praha: Kartografické nakladatelství, 1969; Národní archiv v Praze, Premonstráti – klášter Strahov, Sběrka map a plánů, inv. č. 474.

Kostel sv. Eligia na tzv. Sadelerově prospektu Prahy z roku 1606.
Autorem předlohy grafického listu byl Philip van den Bossche.
AHMP, Sbírka grafiky, sign. G 16

vznikl na základě kresby z roku 1636.³⁸ Trochu odlišnou podobu kostela můžeme spatřit na často reprodukovaném perspektivním plánu Samuela Globice z Bučina z období kolem roku 1650.³⁹ Vidíme na něm masivní hranolovou věž přes celou šířku lodi kostela. Na dalším Globicově plánu ze stejného období je půdorys kostela vyznačen v bloku městské zástavby, loď kostela je na něm zakončena půlkruhovým presbytářem.⁴⁰ Ačkoli kněžiště není na ostatních vyobrazeních patrné, lze je předpokládat.

³⁸ AHMP, Sbírka grafiky, sign. G 27a.

³⁹ Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Mapová sbírka, Perspektivní plán Starého a Židovského Města pražského od Samuela Globice z Bučina, s.d.

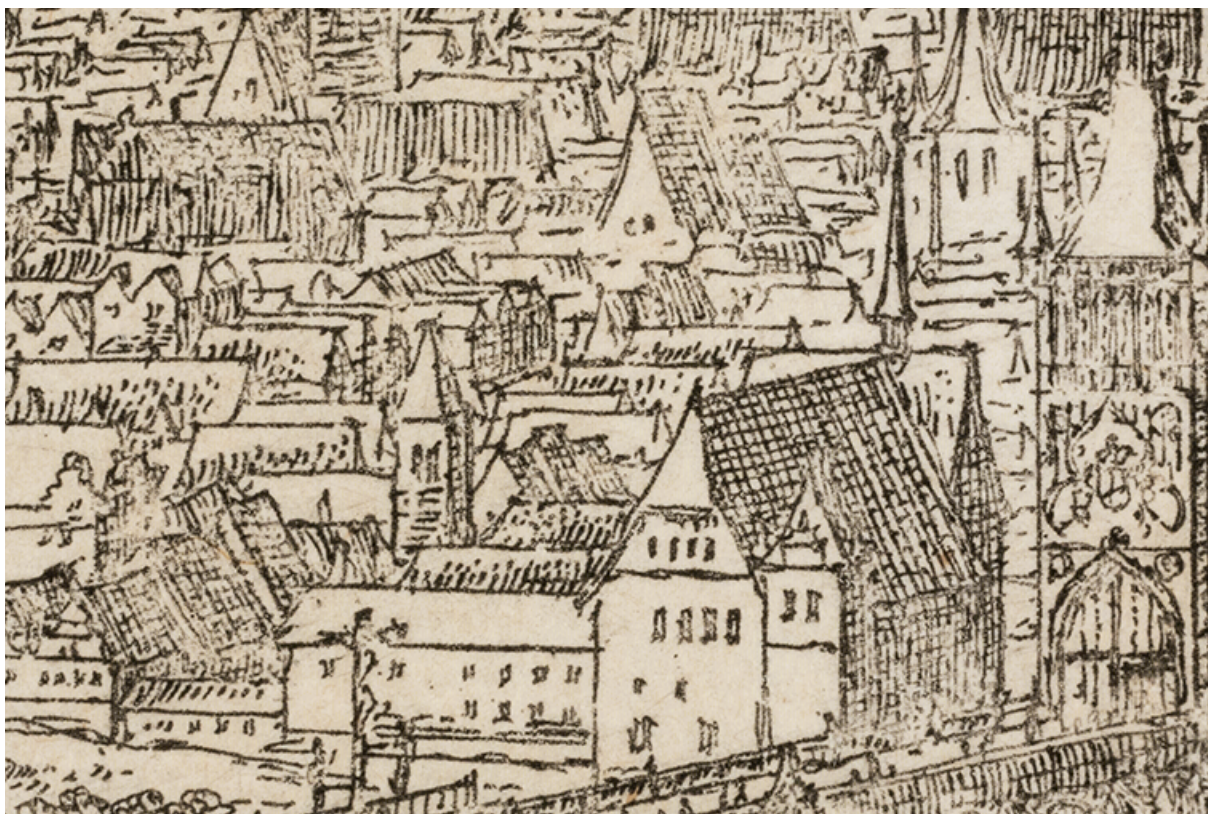
⁴⁰ Tamtéž, Situační plán Starého a Židovského Města pražského od Samuela Globice z Bučina, s.d.

Kostel sv. Eligia na tzv. Sadelerově prospektu Prahy z roku 1606. Autorem předlohy grafického listu byl Philip van den Bossche. AHMP, Sběrka grafiky, sign. G 16

Kostel sv. Elgia na schematickém plánu Starého Města pražského a Židovského města z období mezi lety 1638–1649. Z technických důvodů je zde reprodukována kopie plánu uložená v Archivu hlavního města Prahy, originál se nachází v Národním archivu. AHMP, Sběrka map a plánů, sign. MAP P 1 A/2

Kostel sv. Eligia na prospektu Prahy Václava Hollara z roku 1649, který vznikl na základě kresby z roku 1636. AHMP, Sbírka grafiky, sign. G 27b

Kostel byl po celou dobu střediskem duchovního života všech pražských zlatníků. Ti byli zprvu organizováni pouze ve staroměstském cechu, ve druhé polovině 15. století však vznikl samostatný cech na Novém Městě pražském a nejpozději na počátku 16. století existoval cech i na Malé Straně.⁴¹ Po spojení pravobřežní Prahy v roce 1518 však došlo i ke vzniku meziměstského cechu, který sdružoval mistry obou měst. Později se k nim připojili i mistři malostranští. Majetková práva na kostel pražským zlatníkům potvrdil král Ferdinand I. v roce 1562. Řečeného roku zlatnickému cechu všech tří pražských měst navrátil a tím znovu potvrdil artikule, které jim (stejně jako všem ostatním pražským cechům) zabavil roku 1547 po porážce prvního stavovského povstání.⁴² V jednom článku těchto statut se mluví o povinné účasti členů cechu na oslavách svátku sv. Eligia, které se odehrávají každý rok v kostele sv. Eligia.⁴³ V této souvislosti je zde vůbec poprvé řečeno, že kostel cechu věnoval císař Karel IV. A protože bylo toto tvrzení vtěleno přímo do těla panovnické

---

⁴¹ J. SMRŽ, *Cechy v pražských městech*, s. 380.

⁴² Více o tom *tamtéž*, s. 69–71.

⁴³ „... auf St. Elogii Tag des Bischofs, alle Jahr in die Kirchen zu St. Elogii genandt in der Alten Stadt Prag gelegen...“. AHMP, Cech zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie Praha, inv. č. 1, opis privilegií Ferdinanda I. a Rudolfa II. pro pražské zlatníky, 1620, s. 13–14.

Kostel sv. Eligia na perspektivním plánu Samuela Globice z Bučina (tzv. Křižovnický plán) z období kolem roku 1650. © Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Mapová sbírka

listiny, získala tato tradice právní základ. Když se v roce 1619 dovolávali zlatníci u direktoria svých někdejších práv na kostel sv. Eligia, přiložili ke své žádosti opis právě těchto artikulí.⁴⁴

A jak vlastně vypadaly samotné oslavy patrona zlatnického cechu? Ačkoli se v pramenech často hovoří o dni sv. Eligia, myslí se tím den jeho přenesení (*translatio s. Eligii*) 25. června, kdy podle tradice došlo i k předání mitry sv. Eligia pražským zlatníkům. Vůbec nejstarším pramenem je již zmíněný účet za slavnost z roku 1438, který se dochoval pouze v prepisu Jana Františka Beckovského.⁴⁵ Uvádí tam platbu faráři, jenž sloužil mši, dále kantorům a žákům, kteří zajišťovali zpěv, a provozní náklady na svíce a výzdobu. Podobnou skladbu položek pak nacházíme i v dochovaných účtech za slavnosti sv. Eligia z druhé poloviny 16. století, konkrétně z let 1577, 1587, 1588, 1589 a 1592.⁴⁶ První položku vždy představovalo mešní stipendium pro kněze. Dále osobám, které

⁴⁴ MMP, inv. č. H 103 427.

⁴⁵ J. F. BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých*, s. 598.

⁴⁶ AHMP, Cech zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie Praha, inv. č. 158, účet za oslavu sv. Eligia, 1577; tamtéž, inv. č. 159, účet za oslavu sv. Eligia, 1587; tamtéž, inv. č. 160, účet za oslavu sv. Eligia, 1588; tamtéž, inv. č. 161, účet za oslavu sv. Eligia, 1589; tamtéž, inv. č. 162, účet z oslavu sv. Eligia, 1592.

Půdorys kostela sv. Eligia na situačním plánu Židovského města Samuela Globice z Bučina z období kolem roku 1650. © Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Mapová sbírka

zajišťovaly doprovod bohoslužby – zvoníkoví, žákům, literátům a v roce 1587 dokonce pozouně-
rům. Díky dochovaným oficiím si i dnes můžeme představit, jak oslavy probíhaly a co se během
nich zpívalo.⁴⁷

Kostel byl pro slavnost náležitě upraven, a to zejména výzdobou, která byla přidělána hřeby
(pravidelná položka všech dochovaných účtů). Někdy se mluví o kobercích (*tepichy*), obecně mů-
žeme říct, že se jednalo o textile. Konkrétní podoby této zavěšované dekorace se však můžeme
pouze dohadovat. Rovněž byly vztyčovány máje, ty nacházíme jak v nejstarším účtu, tak i v těch
zbylých ze 16. století. Kde přesně k jejich vztyčování docházelo, však nevíme.

Václav Hájek z Libočan zachytil ve své kronice ještě jeden zvyk, který doprovázel oslavy sv. Eli-
gia: „Tu všickni společně z vůle jednotajné kázali tu korunu (mitru – pozn. autora) velmi drazě stří-
brem a zlatem ozdobiti, kteráž se od nich v veliké poctivosti chová až do dnešního dne a vždycky na

⁴⁷ Muzikologický rozbor dochovaných oficií provedl David Eben. David EBEN, *Officium svatého Eligia v pramenech pražských zlatníků*. In: Hana PÁTKOVÁ, ed., *Z Noyonu do Prahy. Kult svatého Eligia ve středověkých Čechách*, s. 115–138.

každý rok na den téhož sv. Elogii, jež se slaví ten den po svatém Janu Křtiteli, při mši svaté, kteráž se slúží, před týmiž zlatníky ukazuje se poctivě a vstavuje se na hlavu jednoho každého zlatníka i každého, ktož toho jest žádostiv, pro památku toho sv. Elogi, že jest bajvala na hlavě jeho.“

II.

Staroměstští zlatníci vlastnili kostel až do roku 1592, kdy jej spolu s přilehlým domkem prodali Jiřímu st. Popelovi z Lobkovic, nejvyššímu hofmistrovi Království českého, za 200 kop grošů míšeňských.⁴⁸ Ten obě stavby následujícího roku daroval jezuitům.⁴⁹ Podle mnohých badatelů v kostele proběhla v červnu 1592 poslední slavnost sv. Eligia, k níž se mj. rovněž dochoval účet.⁵⁰ Dne 28. září vzal císař Rudolf II. všechny pražské zlatníky pod svou ochranu jako poděkování za odstoupení kostela jezuitům⁵¹ a 14. prosince téhož roku předali představení cechu zástupcům staroměstské rady klíče od kostela.⁵² Představení Starého Města pražského rovněž dali zlatníkům slib, že si budou moci svobodně zvolit nové místo, kde budou nadále slavit svátek sv. Eligia.

Je otázkou, kam (a zda vůbec) se po předání kostela sv. Eligia přesunuly oslavy jeho svátku. Hana Pátková předpokládala, že se vrátily do kostela sv. Martina ve zdi.⁵³ Je však důležité si uvědomit, že budova kostela, byť nově v majetku jezuitů, reálně stála v nezměněné podobě až do počátku šedesátých let 17. století, kdy někdy mezi lety 1660–1665 ustoupila komplexu vznikajícího Klementina.⁵⁴ Je proto pravděpodobné, že se zlatníci domluvili s jezuiti a nadále kostel využívali pro své slavnosti. Ve prospěch této hypotézy hovoří i skutečnost, že ve všech plánech vznikajícího Klementina (nejstarší z roku 1631) se počítalo se zřízením kaple zasvěcené sv. Eligiovi v místech někdejšího kostela.⁵⁵

V určitém rozporu s nastíněnou tezí je opis žádosti z roku 1619, nedávno nalezený v městském muzeu. V něm se obrací představení cechu na direktorium ve věci zvýšeného počtu necechovních mistrů v pražských městech. Vedle toho však cechmistrů vznesli požadavek na práva ke kostelu sv. Eligia a přilehlý domeček, neboť roku 1618 byli jezuiti vykázáni ze země. Zlatníci se odvolali na darování kostela Karlem IV. a jako právní doklad potvrzení svých práv na kostel uvedli odkaz na artikule potvrzené Ferdinandem I. a opis Hájkovy kroniky. Dále prohlásili, že k prodeji kostela

---

⁴⁸ AHMP, Sběrka úředních knih a rukopisů, sign. 2179, kniha svatebních smluv a kšaftovacích kvitancí, 1584–1655, fol. 99r. O této transakci se v dosavadní literatuře uvádí řada chybných údajů, proto se některé z nich pokusíme revidovat. Někdy bývá uváděn jako rok prodeje až rok 1593, z ledna toho roku totiž pochází zápis o prodeji. Ten ale proběhl již v předešlém roce. M. MUSÍLEK, *Patroni, klienti, příbuzní*, s. 217; R. GÁJA, *Vývoj farní sítě*, s. 170. Cech prodal kapli Jiřímu st. Popelovi z Lobkovic, nikoli Zdeňkovi Vojtěchu Popelovi z Lobkovic. D. STEHLÍKOVÁ, *Zemský cech a poklad sv. Eligia pražských zlatníků*, s. 120.

⁴⁹ Tomáš Václav BÍLEK, *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených*. V Praze: Frant. Bačkovský, 1893, s. 10.

⁵⁰ AHMP, Cech zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie Praha, inv. č. 162, účet z oslavu sv. Eligia, 1592.

⁵¹ AHMP, Cech zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie Praha, inv. č. 235, opis privilegia Rudolfa II. z 28. 9. 1592, 18. století.

⁵² J. F. BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých*, s. 598.

⁵³ H. PÁTKOVÁ, *Kult svatého Eligia ve středověkých Čechách*, s. 15.

⁵⁴ Petra OULÍKOVÁ, *Klementinum*. 1. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky, 2019, s. 28–29. ISBN 978-80-7050-710-0.

⁵⁵ P. OULÍKOVÁ, *Klementinum*, s. 20, 24.

byli „s nemalou pohrůškou [!]“ ze strany Jiřího st. Popela z Lobkovic donuceni.⁵⁶ Domnívám se, že tento pramen není dokladem špatných vztahů mezi zlatníky a jezuity, pouze pokusem cechmistrů získat zpět majetek osířelý odchodem jezuitů, v lepším případě byl motivován snahou zabezpečit kostel v nejistých dobách. V letech 1618–1619 ostatně nikdo nemohl tušit, nakolik se situace za několik málo let promění. Zda direktorium žádosti zlatníků vyhovělo, či nikoli, nevíme. Jisté je, že nejpozději po návratu jezuitů se naplno rozvinula spolupráce zlatníků a jezuitů na oslavách svátku sv. Eligia.

Mezi lety 1660–1665 došlo ke zbourání původní stavby gotického kostela sv. Eligia, na jeho místě však vznikla kaple stejného zasvěcení, na niž upozorňovala vnější dekorace severního křídla a kříž na střeše. Unikátním pramenem z této doby je dochovaný účet za slavnost sv. Eligia z roku 1663. Nalezneme v něm totiž položku „*Item panu faráři jilskému*“, který měl celebrovat výroční mši.⁵⁷ Jedná se tak o jednoznačný doklad, že se oslavy sv. Eligia po dobu stavebních prací, během kterých došlo k inkorporaci kostela do areálu Klementina, dočasně přesunuly jinam, a to do neďalekého kostela sv. Jiljí.

O tom, jak vypadaly slavnosti sv. Eligia ve druhé polovině 17. století, nás nejlépe informuje dobový svědek Jan František Beckovský: „... a když vejroční slavnost sv. Eligia biskupa se přibližuje, všickni mistři zlatníci z všech třech měst pražských do příbytku toho předního staršího mistra na den sv. Jana Křtitele časně po poledních se scházejí a tu schránku s již jmenovanými svátostmi vezmauce nejmladšímu mistru ji k nesení dávají, kterouž také on od nich počestně vezma ji z toho příbytku do kaple sv. Eligia nese, jehož ti všickni mistři zlatníci vyprovázejí. A do ní vejdauce tu schránku velebnému knězi z Tovaryšstva Ježíšova a koleje Starého Města pražského ministru odevzdávají, z kteréžto schránky on, velebný otec minister (aneb v jeho nepřítomnosti jiný duchovní otec téhož Tovaryšstva), všechné svátosti vezma je na velký oltář v témž kostele sv. Eligia staví a na to se první nešpory o tom svatém biskupu spívají. Následujícího pak dne, tj. dne 25. měsíce června, koná se v tom kostele vejroční památka sv. Eligia biskupa, mše svatá se spívá, kázání české následuje a po něm se lidem na hlavu ta infule staví i také přítomné svátosti k líbání se dávají. Po poledních spívají se nešpory, následuje německé kázání a na to se opět infule každému, kdo jen k oltáři přiklekne, na hlavu dává i také ostatní svátosti k líbání se podávají. Následujících pak dnův přes celý ochtáv času ranního konají se služby Boží a jestli jest toho kdo žádostiv ostatky se líbati dávají, i ta infule na hlavu se také staví. Často shledáno jest, že mnozí bolest hlavy trpící lidé, když ta infule na jich hlavu vstavená byla, od té bolesti vysvobozeni byli. Poté přes celý ochtáv vykonané slavnosti u přítomnosti všech mistrův zlatníkův pospolu v kostele sv. Eligia shromážděných z kněžských rukau tu infuly i všechné svátosti nejmladší mistr vezma a je do příbytku předního staršího mistra zlatníka nese, jehož ostatní všickni spolumistři doprovázejí...“⁵⁸

I když hlavní prvky oslav zůstaly zachovány (včetně kladení mitry na hlavy zlatníků a dalších účastníků), proměna oslav v barokně pompézní několikadenní podívanou je očividná. V popisu průběhu slavnosti jsou zmíněny i další předměty, které tvořily cechovní poklad zlatníků a jež také hrály svou dílčí úlohu. Podrobnosti o skladbě zlatnického pokladu lze však nalézt v jiných statích této knihy, proto zde o nich nebude podrobněji pojednáno. Slavnosti trvaly osm dní, tedy den svátku přenesení sv. Eligia a následujících sedm dní (tzv. ochtáv či oktáv). Končily tak zpravidla 2. července.

⁵⁶ Viz poznámka č. 38.

⁵⁷ AHMP, Cech zlatníků, stříbrníků a výrobců galanterie Praha, inv. č. 163, účet z oslavu sv. Eligia, 1663.

⁵⁸ J. F. BECKOVSKÝ, *Poselkyně starých příběhův českých*, s. 597–598.

*Pohled na severní křídlo Klementina v Platněřské ulici. Výzdoba i arkýře dodnes zvyrazňují tu část areálu, kde se od šedesátých let 17. století nacházela kaple sv. Eligia.
Fotografie byla pořizena ateliérem Eckert roku 1912. AHMP, Sbírnka fotografií, sign. VIII 285*